

3	רקע – מערכת היחסים בין יהדות העולם ליהודי מדינת ישראל
5	השפעות היחסים עם יהדות העולם על חוסנה של מדינת ישראל
9	ההשלכות של הקרע בין יהדות ארה"ב לישראל
12	סיכום
14	ביבליוגרפיה

רקע – מערכת היחסים בין יהדות העולם ליהודי מדינת ישראל

הקשר בין מדינת ישראל ליהדות התפוצות, נבע בבסיסו מחזונה של האומה היהודית לשוב לציון, מה שעודד את צמיחתה של תנועה אידיאולוגית בקרב התפוצות שמטרת העל שלה היה נושא קיבוץ הגלויות. הביטוי המשמעותי הראשון של קשר זה חל בשנת 1947. בשנה זו, ניהלו יהודי התפוצות מאבק עיקש מול ועדות האו"ם בדבר הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל. ניתן לומר כי כל גורם יהודי אשר הייתה ביזו יכולת השפעה על מדינות העולם גייס עצמו למשימה¹.

קשר זה המשיך להירקם עם יסודה של המדינה וקיבל את ביטויו כבר במגילת העצמאות. בהכרזה על הקמת המדינה, הוצהר כי מדינת ישראל תהיה פתוחה לקיבוץ גלויות וכי כלל חלקי העם היהודי היושב בתפוצות נקרא להתאחד סביב המטרה הנעלה של עליה ובניית הארץ וכן ליטול חלק בהתנוייית החלום הישן בן אלפי שנים בדבר גאולת ישראל. גם בתקופה זו, המשיכו היהודים בתפוצות לתת סיוע למדינה המתפתחת בתחום המדיני, ההסברתי, הכספי ובנושא העלייה. יחד עם זאת, היו קיימים גם פערים אידאולוגיים בין יהודי ישראל לבין התפוצות אשר התבטאו באופנים שונים במהלך השנים.

בשנת 1950, אושר בכנסת חוק השבות המעניק לכל יהודי זכות עליה לישראל באופן אוטומטי. בהמשך (בשנת 1952), הועבר חוק האזרחות אשר מכוחו הוענקה אזרחות ישראלית לכלל המהגרים היהודים. עם חקיקתם של אלו, הפכו כל היהודים מרחבי העולם לאזרחיה הפוטנציאליים של מדינת ישראל מה שהביא לחיכוך דיפלומטי מול מדינות מסוימות אשר התנגדו להגירה היהודית מסיבות אידיאולוגיות. בראש אותן מדינות הייתה ברית המועצות אשר הביעה את אי שביעות רצונה מעזיבת היהודים את גבולותיה ואף עצם הגשת בקשת הגירה לישראל נתפסה כפגיעה בעקרונות הסובייטים. גורמים בממשלת ישראל, כדוגמת מנחם בגין ושמעון פרס, נקטו בצעדים שונים במהלך השנים על מנת להביא לשינוי בעמדת המשטר הסובייטי ואף התנו בכך את חידוש היחסים הדיפלומטיים עם ברית המועצות. מדינה נוספת אשר לא ראתה בעין יפה את הגירת היהודים הייתה צרפת. מאז המהפכה הצרפתית, ראו ביהודי כאזרח מו המניין כל עוד הוא נוטש את השתייכותו לאומה היהודית. בהמשך, בעודו על כס הקיסרות, דרש נפוליאון מרבני צרפת להכריז באופן רשמי כי נאמנותם הלאומית היחידה של היהודים הינה לצרפת. עם קריאת העלייה, ערערה ישראל את מעמדם של יהודי צרפת אשר הלך והתבסס מתקופת המהפכה הצרפתית. בהתאם לכך, בשנות החמישים והשישים רוב יהודי צרפת לא היו מעוניינים לעזוב את ארצם וכן השילטון הסובייטי מנע את עליית היהודים לישראל. בשנים הראשונות של ישראל כמדינה, מוצאם של רוב המהגרים היהודים היה ממזרח אירופה, צפון אפריקה והמזרח התיכון².

¹ אליאב, פי (2002). המימד היהודי ביחסי החוץ של ישראל. בתוך מי יגר י' גוברין וא' עודד (עורכים), משרד החוץ 50 השנים הראשונות (עמ' 909). ירושלים: כתר.

² Navon, E. (2020). *The Star and the Scepter*. Lincoln: University of Nebraska Press, The Jewish Publication Society.

במקביל לגורמים בתפוצות אשר חלקו על מדיניותה של ממשלת ישראל, היו גם אלו אשר הביעו את תמיכתם בציונות. הבולטים שביניהם היו לואי ברנדייס וסטיבן וויז. ברנדייס, משפטן יהודי אמריקאי, היה ציוני נלהב כאשר בשנת 1912 הצטרף כפעיל בארגון ציוני אמריקה ובחלוף הזמן אף נהיה לאחד ממנהיגיו. לאור ידידותו עם הנשיא וילסון, השפיע ברנדייס על תמיכתה של ארצות הברית בהצהרת בלפור. סטיבן וויז היה אף הוא ציוני אמריקאי בעל אישיות דומיננטית. בשנים 1936-1938 היה נשיא הסתדרות ציוני אמריקה אשר היוותה גורם מרכזי וחשוב בהשגת תמיכתה של הממשל האמריקאי בהקמת מדינת ישראל. בנוסף לאלו, נהנתה מדינת ישראל גם מתמיכתם של מתנדבים אמריקאים בתקופת הקמתה כדוגמת מיקי מרקוס ושווימר³.

התפנית המשמעותית ביחסי ישראל והתפוצות חלה בשנת 1967 עם ניצחונה של מדינת ישראל במלחמת ששת הימים. באותה תקופה, החלו רווחות תחושות של הקלה וגאווה בקרב היהודים בארצות הברית ובברית המועצות מה שהביא לעלייה ממניעים אידאולוגיים ולא בעיקר מסיבות של נרדפות. שני אירועים משמעותיים שהתרחשו בשנות השבעים ואשר חיזקו את תחושתם של היהודים כעם לבדד ישכון היו החלטתה של העצרת הכללית של האו"ם המשווה את הציונות לגזענות וכן מבצע אנטבה. הצלתם של בני הערובה באנטבה ע"י הצבא הישראלי, חיזק את מעמדה של ישראל כערבה לביטחונם של כלל היהודים ללא קשר לאזרחותם.

רגש הסולידריות התעצם גם בשנות השמונים והתשעים עם הצלתם של יהודי אתיופיה ע"י ישראל במבצע משה ובמבצע שלמה. לקהילה היהודית האמריקאית היה חלק בלתי מבוטל בהצלחתם של המבצעים שהתבטא בהעמדת סיוע כספי לצורך מימוןם וכן ביצירת שיתוף פעולה עם ממשלת סודן שהיה ציוני לצורך חילוץם של יהודי אתיופיה.

תחושת המחויבות של מדינת ישראל כלפי יהדות התפוצות, הביאה אותה לא אחת להתחשב בהשלכות של אירועים שונים על ריכוזים יהודיים ברחבי העולם. לעיתים, אף תוך התעלמות מהאינטרס הישראלי הצר. בעשור הראשון להקמת המדינה, פעלה ישראל מול מנהיגי היהדות בארה"ב בבקשה שיתרמו את חלקם לשיפור תדמיתו של פרוץ וזאת לבקשת יהודי ארגנטינה. בשנת 1957, השתתפה מדינתנו ביריד מסחרי בפוזנאן כשכל מטרתה היה להביא תועלת בכך ליהודי פולין. זאת למרות שמבחינת השיקול הישראלי לא היה לכך הצדקה כלכלית שכן פעולה זאת הייתה כרוכה בהוצאות במטבע זר שלא היה מצוי בשפע בידיה של ישראל באותה תקופה. מקרה נוסף שבו הודחק לפינה השיקול הישראלי הטהור התרחש בשנת 1949. באותה שנה, הצביעה ישראל באו"ם כנגד הסרת הסנקציות על ממשלת ספרד מפאת שבזמן השואה תמכה זו האחרונה במדינות הציר. פעולה זו, עמדה בניגוד לאינטרסים של מדינת ישראל משום שבכך היא רכשה לעצמה גורם עוין וכן הביאה לחוסר שביעות רצון כלפיה מצידן של מדינות אמריקה הלטינית שהיו אז הגורם הידידותי המרכזי בעצרת. מדינת ישראל נקטה גם בפעולות על מנת להעמיד פושעי מלחמה נאצים לדין כשהיא איננה מתחשבת כלל בהשלכות שעשויות להוות לה כאבן נגף כגון פגיעה ביחסים עם מדינות העולם⁴.

Navon, E. (2020). *The Star and the Scepter*. Lincoln: University of Nebraska Press, The Jewish³ Publication Society.

⁴ אליאב, פי (2002). המימד היהודי ביחסי החוץ של ישראל. בתוך מי יגר י' גוברין וא' עודד (עורכים), משרד החוץ 50 השנים הראשונות (עמ' 913-912). ירושלים: כתר.